

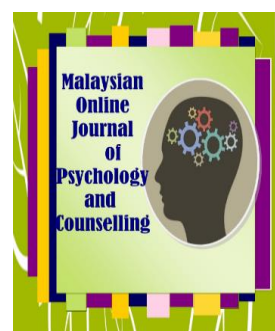
KESAN AMALAN TERAPI DAN TEKNIK RUQYAH SYAR'İYAH DALAM KALANGAN MURID HIPERAKTIF DI MALAYSIA

Nik Asilah Nik Ali^{1*}, Madhya Zhagan², Abdul Muhsein Sulaiman³

ABSTRACT

Kesan Terapi Ruqyah Syar'iyah (TRS) dalam kalangan murid hiperaktif merupakan satu kajian yang eksklusif terhadap murid bermasalah pembelajaran. Kajian ini menggunakan kaedah perubatan Islam berasaskan al-Quran, hadith, al-Asma' Uhusna serta doa-doa pilihan. Berdasarkan kajian-kajian lepas, dilihat Terapi Ruqyah Syar'iyah berkesan bagi merawat pelbagai penyakit rohani dan jasmani. Kajian ini cuba melihat sejauh manakah kaedah ini dapat diaplikasikan dalam pengajaran dan pembelajaran khususnya dalam mengatasi masalah tingkah laku murid hiperaktif di dalam kelas. Tujuannya untuk mengubah tingkah laku murid hiperaktif dan menjadikannya tenang dan fokus sebagai persediaan awal sebelum sesi pembelajaran dimulakan. Kajian ini menggunakan kaedah kuantitatif melalui rekabentuk Quasi Eksperimen: 1 kumpulan (pra – rawatan – pasca). Seramai 30 orang sampel murid hiperaktif berumur 8-11 tahun diambil dari 3 buah sekolah rendah Program Pendidikan Khas Integrasi (PPKI) di sekitar negeri Selangor. Ujian pra dibuat sebanyak 3 kali sebelum pembelajaran murid dilakukan, manakala ujian pasca dibuat selepas sebanyak 6 kali rawatan. Berdasarkan ujian paired-sampel t-Test, hasil kajian menunjukkan terdapat perbezaan yang signifikan (29, -14.940), sig = < .000 (p< 0.005), min ujian pra 1.67, manakala min ujian pasca telah meningkat kepada min 3.89 selepas 6 kali rawatan diberikan kepada 30 murid hiperaktif yang berumur dalam lingkungan 8 – 11 tahun. Kajian ini memberi sumbangan kepada bidang pendidikan khas, terapis, ibu bapa dan guru disekolah khas. Kajian ini boleh disebar luas “outreach” bagi mengatasi masalah tingkah laku hiperaktif malahan dapat digunakan juga bagi membendung masalah salah laku di sekolah biasa. Kajian lanjutan mungkin diberi fokus berbentuk fenomenologi atau rekabentuk subjek-tunggal secara terperinci.

Keywords: *Terapi dan Teknik Ruqyah Syariyyah, Hiperaktif, Kanak-kanak Autisme*

Volume 9 (1),
June 2022

Faculty of Education,
Universiti Malaya,
Malaysia

Corresponding Author:
nik_asilah73@yahoo.com

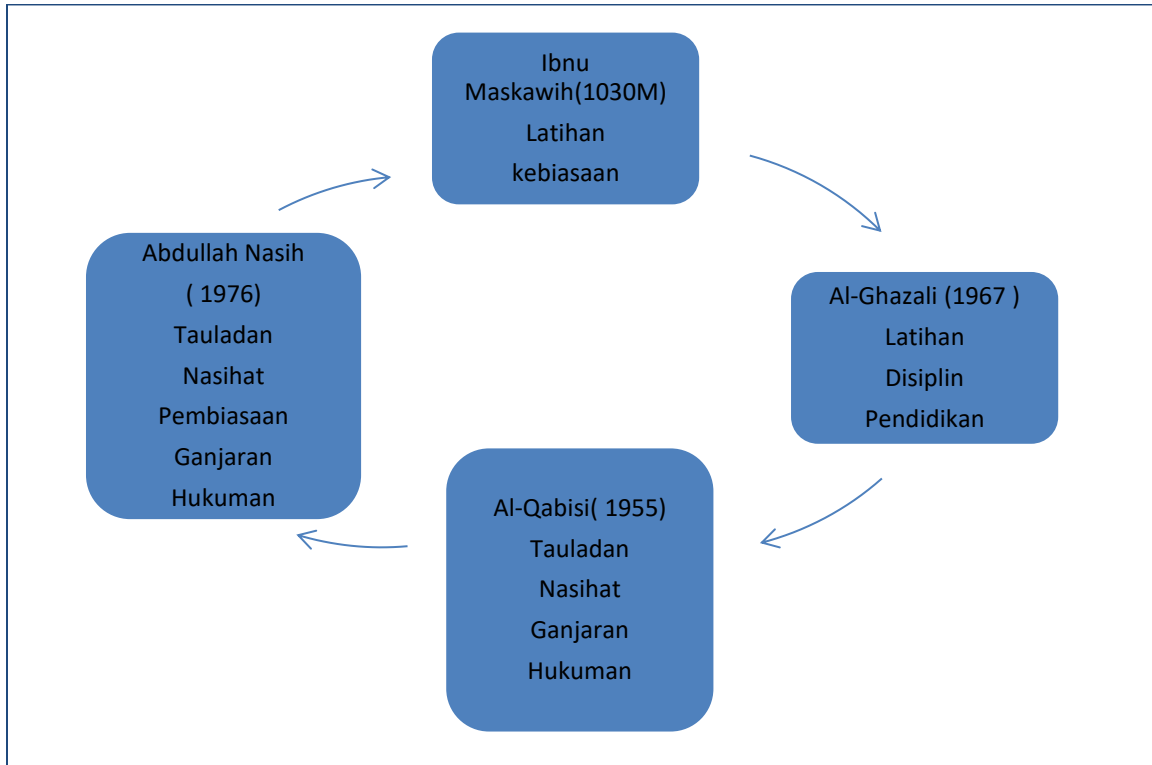
PENGENALAN

Masalah utama murid hiperaktif di dalam kelas adalah masalah yang berkaitan dengan tingkah laku. Tingkah laku murid hiperaktif seperti yang diutarakan oleh American Psychiatric Association (2016) DSM - V (2015) terbahagi kepada dua iaitu; kurang tumpuan dan hiperaktif serta mengikut gerak hati. Antara tingkah laku hiperaktif adalah seperti: tidak boleh duduk diam, suka menggerakkan tangan atau kaki, sering meninggalkan tempat duduk dalam bilik darjah, berlari dan memanjat, sukar bermain sendiri, terlalu banyak bercakap dan berulang-ulang "echolalia". Tingkah laku seperti ini dikatakan sangat mengganggu suasana dalam bilik darjah jika tidak dibendung seperti yang dijelaskan oleh Kala Daevi (2016); Mohd Fadli (2016). Ini menunjukkan masalah tingkah laku merupakan salah satu masalah utama bagi murid hiperaktif di sekolah. Berasaskan dari pandangan ini, pengkaji berpendapat kajian ini perlu dilakukan untuk mengatasi masalah tingkah laku di dalam kelas.

Manusia sering diuji dengan pelbagai penyakit, kesusahan hidup serta pelbagai masalah termasuklah gangguan daripada syaitan yang sering menghasut dan menggoda manusia. Penyakit (sama ada dalam bentuk fizikal atau spiritual) juga boleh berlaku disebabkan sentuhan atau gangguan iblis atau syaitan atau jin, maka kaedah yang dijadikan amalan rutin (sebagai wirid setiap hari) dengan membaca al-Quran atau ayat-ayat tertentu daripada al-Quran atau doa-doa dapat digunakan sebagai benteng atau pelindung diri. Nabi Muhammad SAW sendiri mengesyorkan supaya sentiasa membaca doa khususnya (muawwidhat) sebelum tidur agar terlindung daripada godaan syaitan seperti yang disarankan oleh Ibu Qayyim Jauziyyah, (1999); Khader Ahmad, (2016). Berdoa bukan sahaja untuk memohon hajat malahan memohon bagi mencegah (wiyayah) daripada berlakunya perkara-perkara yang tidak diinginkan (bala) (Haron Din, 2011). Kenyataan ini memberi satu gambaran bahawa syaitan sentiasa cuba mencari ruang untuk menggoda manusia tidak kira masa jika kita leka dan terlalai.

Kanak-kanak hiperaktif dilihat sebagai satu gangguan yang terjadi kerana masalah neorologi (Barkley, 1989). Walau bagaimanapun kajian ini masih lagi belum menemui satu kaedah rawatan yang benar-benar berkesan. Menurut pandangan Islam, kanak-kanak yang belum baliqh biasanya terdedah kepada beberapa gangguan. Menurut Supyan Husin (2016), gangguan syaitan dan jin terbahagi kepada 6 iaitu: jin yang menggoda, jin diupah menyerang, jin yang mengikut, jin yang lalu singgah, jin yang bermukim dan jin yang membuat perjanjian. Terapi ruqyah Syar'iyah juga merupakan satu daripada kaedah perubatan Islam yang menggunakan ayat-ayat suci al-Quran, Hadith-Hadith juga al-Asma ulhusna yang dibacakan dalam bahasa Arab (Jawarani, 2009); (Khadher Ahmad, 2012) bagi mengubati penyakit dengan cara menghembus atau membacakan ayat-ayat kepada pesakit.

Terapi Ruqyah Syar'iyah dilakukan pada waktu Pendidikan Islam di sekolah. Jangka masa yang diperuntukkan lebih kurang dalam 5-10 minit sahaja. Kaedah ini menggabungkan jalinkan antara alatan (LCD, Laptop, MP3, dan air) dan pancaindera (telinga, mata dan mulut) memandangkan murid hiperaktif terlalu aktif dan mempunyai daya tumpuan yang singkat mengikut M.Nazar, (1990). Komponen Terapi Ruqyah Syar'iyah ini telah diuji melalui pilot test dan disemak oleh 4 orang pakar yang terlibat. Rawatan yang dijalankan bermula pada bulan Januari 2016 hingga Jun 2016 iaitu selama 6 bulan. Ujian pra telah dilakukan sebanyak 3 kali, manakala ujian pasca (rawatan) telah dilakukan sebanyak 6 kali. Kajian ini cuba menguji kesan penggunaan surah al-Fatehah dalam komponen elak gangguan dan perlindungan melalui Terapi Ruqyah Syar'iyah terhadap tingkah laku murid hiperaktif di Pusat Pendidikan Khas Integrasi sekolah rendah.

Rajah 1: Gabungan kerangka teori Terapi Ruqyah Syar'iyah yang diubah suai daripada teori Ibnu Miskawaih, al-Ghazali, al-Qabisi dan Abdullah Nasih Ulwan.

Rajah 1 di atas menunjukkan teori yang digunakan oleh penulis dalam kajian ini seperti; teori al-Ghazali, Ibnu Maskawayh, al- Qabisi serta Abdullah Ulwan An-Nasih. Penulis tertarik dengan pendapat dan aliran pemikiran yang dibawa oleh pemikir Islam dalam metod perubahan tingkah laku berbanding tokoh Barat kerana asas perubahan tingkah laku perlu bermula daripada sumber pendidikan yang berasaskan al-Quran dan al-Sunnah adalah yang terbaik. Selain daripada itu, ia perlu bermula daripada pendidikan ibu bapa itu sendiri. Al-Ghazali berpendapat bahawa akhlak atau tingkah laku seseorang adalah fleksibel iaitu boleh dibentuk dan dididik menjadi mulia melalui latihan dan pendidikan seperti pendapat Mohd Nasir Omar, (2010). Begitu juga dengan pendapat yang dikemukakan oleh Ibnu Miskawih (1030) tentang tingkah laku iaitu beliau berpendapat bahawa tingkah laku atau akhlak boleh diubah melalui pendidikan dan latihan, serta disiplin atau proses mujahadah serta riadah sehingga ianya menjadi satu kebiasaan. Menurut beliau lagi, tingkah laku boleh dibentuk dan dididik melalui kebiasaan dalam kehidupan seharian seorang kanak-kanak. Abdullah Nasih Ulwan juga turut mengemukakan teori dalam pembentukan tingkah laku iaitu melalui tauladan, pembiasaan, nasihat, ganjaran serta hukuman. Pendidikan melalui tauladan merupakan salah satu kaedah pendidikan akhlak yang berkesan. Anak-anak belajar dengan mencontohi ibu bapa serta penjaga malahan guru mereka menerusi tingkah laku yang dilihat dan menjadikannya sebagai ikutan. Bagi al-Qabisi (1955), pendidikan tauhid dapat menunjukkan jalan kepada seseorang manusia supaya mengenali Tuhannya. Hal ini disokong oleh pendapat N.A Abdul Aziz (2011) bahawa tanpa agama manusia tidak akan memperolehi kebahagiaan dan ketenangan dalam hidup (Fahrur Muis, 2009).

METODOLOGI

Kajian ini menggunakan reka bentuk Kuasi – Eksperimen: 1 kumpulan (Pra–Rawatan–Pasca) yang melibatkan satu kumpulan eksperimen sahaja iaitu tiada kumpulan kawalan, di mana kesan atau rawatan akan diuji seperti yang dijelaskan oleh Cambell & Stanley (1966); Allison (1986); Cook & Campbell (1997); Ebens & Potter (2001); Cresswell (2008); Azimah A. Samah (2015); Ghazali Darusalam & Sufean Husin (2016). Subjek kajian yang dipilih adalah murid sekolah rendah dari sekolah PPKI yang beragama Islam di negeri Selangor. Seramai 30 orang murid yang telah memperoleh diagnosis dengan masalah hiperaktif oleh pakar psikologi, berumur dalam lingkungan 8-11 tahun. Instrumen atau jadual aktiviti atau intervensi TRS dibina oleh pengkaji berasaskan 3 komponen utama iaitu mengelakkan gangguan dan perlindungan, komponen penyembuhan, serta komponen fokus dan tenang. Dalam kajian ini, pengkaji hanya akan menggunakan komponen mengelakkan gangguan dan perlindungan sahaja melalui terapi surah al-Fatehah sebagai batasan kajian. Skala Likert 5 berasaskan 6 ciri tingkah laku hiperaktif mengikut DSM- V (2013) digunakan. Instrumen yang dibina telah disahkan oleh 4 orang pakar iaitu 2 dari Pendidikan Khas dan 2 dari Pengamal Perubatan Islam serta mereka yang terlibat dalam bidang ini melebihi 5 tahun untuk memastikan keesahan instrumen, manakala ujian rintis dibuat berdasarkan ujian paired Samples t-Test bagi melihat kebolehpercayaan item.

DAPATAN KAJIAN

Dapatan kajian menunjukkan TRS berkesan daripada aspek memberi ketenangan kepada murid sebelum memulakan sesi pembelajaran. Sebaik sahaja surah al-Fatehah ini diperdengarkan kepada murid, ianya membuatkan murid senyap dan tenang sebelum guru memulakan interaksi pengajaran yang seterusnya. Kekekapan perubahan tingkah laku dicatat daripada rawatan pertama hingga ke 6 berdasarkan skala yang telah diberi. Kajian menunjukkan terdapat perbezaan yang signifikan dalam ujian pra dan pasca Terapi Ruqyah Syar'iyah seperti Jadual 1 di bawah.

Jadual 1

Ujian Pra dan Pasca Terapi Ruqyah Syariyaah

		Mean	n	Std. Deviation	T	Df	Sig. (2- tailed)
Pair 1	Ujianpra	1.6722	30	.47239	- 14.940	29	.000
	Ujianpasca	3.8915	30	.57083			

Jadual 1 di atas menunjukkan hasil ujian pra dan pasca Terapi Ruqyah Syar'iyah. Dapatan kajian menunjukkan terdapat perbezaan yang signifikan antara ujian pra dan ujian pasca bagi kesemua pembolehubah $t(29, -14.940)$, $sig = < .000$ ($p < 0.005$). Keputusan ujian pasca menunjukkan min 3.89 meningkat berbanding min ujian pra 1.67 selepas 6 kali rawatan diberikan kepada 30 murid hiperaktif yang berumur dalam lingkungan 8 – 11 tahun. Kesan rawatan TRS terbukti memberi rangsangan dan stimulasi tingkah laku positif kanak-kanak hiperaktif berasaskan bacaan ayat-ayat suci al-Quran.

Ujian Pra dan Pasca Bagi Komponen:

Elak gangguan dan perlindungan bagi surah al-Fatihah, untuk melihat perubahan tingkah laku murid hiperaktif.

MALAYSIAN ONLINE JOURNAL OF PSYCHOLOGY & COUNSELING

Jadual 2

Ujian Pra dan Pasca Bagi Komponen Elak Gangguan dan Perlindungan bagi Surah Al-Fatihah, untuk Melihat Perubahan Tingkah Laku Murid Hiperaktif

		Mean	n	Std. Deviation	T	df	Sig. (2- tailed)
Pair 1	Ujianpra	1.6722	30	.47239	-12.221	29	.000
	Pascafatehah- tangan	4.1333	30	.86037	10.017	29	.000
Pair 2	Ujianpra	1.6722	30	.47239	-12.086	29	.000
	Pascafatehah- duduk	4.3333	30	1.02833	-9.817	29	.000
Pair 3	Ujianpra	1.6722	30	.47239	-13.332	29	.000
	Pascafatehah -tandas	4.3000	30	1.29055	12.453	29	.000
Pair 4	Ujianpra	1.6722	30	.47239	-12.221	29	.000
	Pascafatehah -PdP	4.2667	30	1.01483	10.017	29	.000
Pair 5	Ujianpra	1.6722	30	.47239	-12.086	29	.000
	Pascafatehah -toleh	3.9000	30	.99481	-9.817	29	.000
Pair 6	Ujianpra	1.6722	30	.47239	-13.332	29	.000
	Pascafatehah- echolalia	4.4333	30	.85836	12.453	29	.000
		1.6722	30	.47239	-12.221	29	.000

Jadual 2 di atas, dapatan kajian menunjukkan terdapat perbezaan yang signifikan antara ujian pra dan ujian pasca bagi tingkah laku murid melakukan pergerakan tangan dan kaki di bawah komponen elak gangguan dan perlindungan daripada bacaan surah al-Fatihah ujian $t(29, -12.221)$, $\text{sig} = < .000$ ($p < 0.005$) min pra = 1.67 dan min pasca = 4.13. Begitu juga bagi tingkahlaku murid meninggalkan tempat duduk di dalam kelas di bawah komponen elak gangguan dan perlindungan daripada bacaan surah al-Fatihah ujian $-t(29, -12.086)$, $\text{sig} = < .000$ ($p < 0.005$) min pra = 1.67 dan min pasca = 4.33, bagi tingkahlaku kerap ke tandas, kelas sebelah, kantin dan lain-lain di bawah komponen elak gangguan dan perlindungan daripada bacaan surah al-Fatihah ujian- $t(29, -13.332)$, $\text{sig} = < .000$ ($p < 0.005$) min pra = 1.67 dan min pasca = 4.30, bagi tingkah laku murid sukar menyertai aktiviti PdP dalam kelas di bawah komponen elak gangguan dan perlindungan daripada bacaan surah al-Fatihah ujian- $t(29, -12.221)$, $\text{sig} = < .000$ ($p < 0.005$), min pra = 1.67 dan min pasca = 4.26, bagi tingkah laku murid menoleh ke kiri dan ke kanan di bawah komponen elak gangguan dan perlindungan daripada bacaan surah al-Fatihah ujian- $t(29, -12.086)$, $\text{sig} = < .000$ ($p < 0.005$), min pra = 1.67 dan min pasca = 3.90, dan akhir sekali bagi tingkah laku murid bercakap tidak henti-henti "echolalia" di bawah komponen elak gangguan dan perlindungan daripada bacaan surah al-Fatehah ujian- $t(29, -13.332)$,

sig = < .000 ($p < 0.005$), min pra = 1.67 dan min pasca = 4.43. Kesan rawatan TRS terbukti memberi dorongan dan rangsangan dari intervensi untuk memberi stimulasi tingkah laku diinginkan atau positif kanak-kanak hiperaktif setelah bacaan ayat-ayat suci al-Quran dilakukan.

PERBINCANGAN

Terapi Ruqyah Syar'iyah yang telah dilakukan melalui rekabentuk kuasi eksperimen didapati berkesan dalam mengubah tingkah laku murid hiperaktif khususnya di dalam kelas. Surah al-Fatehah dipilih oleh pengkaji untuk menguji dan melihat kesan dalam komponen mengelakkan gangguan dan perlindungan kerana ianya mempunyai fadhilat yang sangat besar. Pendapat ini disokong melalui kajian yang dijalankan oleh pengkaji sebelum ini seperti; Carrie M. York (2011); Mohd Yakub, Zulkifli Haron (2014) juga menyentuh mengenai fadhilat surah al-Fatehah begitu juga kajian yang dijalankan oleh Siti Awa (2014). Dalam konteks perubatan Islam sebaiknya dimulakan dengan surah al-Fatehah kerana ia merupakan surah pembuka malahan dalam sejarah perubatan Islam berkaitan Ruqyah Syar'iyah penggunaan surah ini telah dibenarkan oleh nabi Muhammad S.A.W apabila ditanya oleh sahabat yang meruqyah menggunakan surah al-Fatehah. Antara hujah lain yang menyebut ianya adalah satu surah yang amat istimewa kerana di dalamnya terkandung nama-nama Allah yang amat sesuai dengan-Nya dan memberi kefahaman kepada kita bahawa isi kandungannya menyentuh mengenai Tauhid Uluhiyyah dan Tauhid Rububiyah. Selain itu, kandungan pengajarannya juga menunjukkan kepada kita betapa kuatnya pertalian antara khaliq dan hambanya. Apabila hubungan seseorang hamba dengan Allah S.W.T. sudah akrab dan rapat melalui puji-pujian kepada-Nya, maka segala unsur kejahatan dapat dihapuskan dan terserlahlah kebaikan serta kedamaian.

IMPLIKASI KAJIAN

Kajian ini merupakan kajian ulung "pilot" dalam bidang Terapi Ruqyah Syar'iyah dalam mengubah tingkah laku positif murid hiperaktif dari kategori autisme melalui surah al-Fatehah. Kajian ini memberi sumbangan kepada kanak-kanak hiperaktif itu sendiri di mana tingkah laku yang mencabar dapat ditangani dengan tenang dan waras. Ibubapa dan guru serta terapis juga boleh diamalkan kaedah sedemikian di rumah atau di tempat tertentu dalam proses Pembelajaran dan Pemudah Cara (PdPC) di environmen yang berbeza. Dari segi amalan atau praktis kaedah dan teknik Ruqyah Syar'iyah ini mudah dilaksanakan oleh guru-guru dan ibu bapa, rakan sebaya atau adik beradik dalam keadaan kanak-kanak hiperaktif menonjolkan tingkah laku mencabar. Buku panduan telah dihasilkan untuk melestari dan memperkasa program dan terapi Ruqyah Syar'iyah (TRS) untuk semua pihak di Jabatan dan Kementerian Pendidikan di Malaysia, kementerian yang berkaitan serta agensi swasta separuh kerajaan atau badan agama.

KESIMPULAN

Kajian ini menunjukkan kesan TRS dalam mengubah tingkah laku murid hiperaktif melalui surah al-Fatehah, disamping secara tidak langsung dapat memupuk serta membudayakan bacaan serta amalan al-Quran dalam kehidupan sehari-hari sebelum memulakan sesi pembelajaran. Sikap bergantung kepada Allah menguatkan jati diri murid sejak kecil lagi. Kekerapan berdoa serta melazimi amalan baik seperti sentiasa membaca al-Quran khususnya bacaan surah al-Fatehah sebelum memulakan pembelajaran dapat memberi ketenangan dan mengubah tingkah laku murid. Pengkaji menyarankan agar skop kajian seperti ini dapat diperluaskan kepada murid bermasalah pembelajaran yang lain seperti Down Syndrome, Spastik, Disleksia dan kesihatan mental dengan menggunakan pengukuran yang lebih bersistematik. Berdasarkan pemerhatian dan pembacaan

MALAYSIAN ONLINE JOURNAL OF PSYCHOLOGY & COUNSELING

pengkaji, agak kurang kajian melibatkan kaedah penyelesaian berasaskan TRS Islam dalam kalangan murid berkeperluan khas dan bermasalah pembelajaran berbanding daripada kajian-kajian lepas yang datangnya daripada Barat.

RUJUKAN

- Abdullah Nasih Ulwan, (1998). *Pendidikan Anak-Anak Menurut Pandangan Islam*, Jilid 1, Kuala Lumpur.
- Abdullah Nasih Ulwan, (2000). *Pendidikan Anak-anak Menurut Pandangan Islam*, Jilid 2, Kuala Lumpur: Penerbit JAKIM. (Jabatan Kebajikan Islam Malaysia).
- Allison, (1986). Allison, B. (1986). *Some Aspects of Assessment in Art and Design Education*. In M. Ross (Ed.), *Assessment in Arts Education* (Vol. 6, pp. 113 - 129). Oxford, England: Pergamon Press.
- al -Ghazali , *Bimbingan Mukmin Dan Mencari Redha Rabbul Alamin*, Sheikh Muhammad Jamal Al Din Al Qasimi alih bahasa Syed ahmad Smit, (1989). Cetakan pertama, Singapura: Pustaka Nasional Prevet Limited.
- Ahmad Munawar, (2009). *Pengaruh Akhlak Terhadap Penghayatan Akhlak Pelajar Pelajar Sekolah Menengah Kebangsaan Di Malaysia*. Bangi : UKM.
- American Psychiatric Association (2016). *Diagnostic and statistical of mental disorder V(August update 2015)* Washinton Dc: Author
- Azimah A.Samah, (2015). *Penghasilan catan digital dalam pendidikan seni visual murid tingkatan empat*, Tesis Doktor Falsafah, Universiti Malaya.
- Barkley, R. A., (1991). *Attention Deficit Hyperactivity Disorder: A Clinical Workbook*. New York: Guilford.
- Carrie.M.York., (2011). *The Effect of Ruqya on a non muslim : A Multiple case study exploration*. Institute of Transpersonal Psychology, Palo Alto California.
- Campbell, D.T., & Stanley, J. (1966). *Experimental and Quasi-Experimental Designs for Research*. Boston: Houghton-Mifflin.
- Ebens & Potter (2001), Edens, K. M., & Potter, E. F. (2001). Promoting conceptual understanding through pictorial representation. *Studies in Art Education*, 42(3), 214 - 220. 293
- Fahrur Muis, (2009). *Berubat Dengan Solat*. Selangor: PTS Islamika Sdn Bhd.
- Ghazali, Muhammad Ibn Muhammad al-. (1988). *Ihya Ulum al- Din* (Terjemahan). Singapura: Pustaka Nasional.
- Ghazali, Muhammad Ibn Muhammad al-. (1964). *Mizan Al-Amal*. (S. Dunya, Ed.). Mesir: Dar al-Ma'rif.
- Ghazali Darusalam & Sufean Husin, (2016). *Metodologi Penyelidikan dalam Pendidikan*, Universiti Malaya: Penerbit UM.
- Harun Din, (2011). *Pengantar Pengubatan Islam siri 1, Kaedah Rawatan Penyakit Berdasarkan Petunjuk Rasulullah S.A.W* , Persatuan Kebajikan dan Pengubatan Islam Malaysia & Koperasi Darusyyifa' Berhad, Bangi.
- Juwarani , Abu al-Aliyah Muhammad bin Yusuf al-, (2007). *al-Ruqiyyah al-syar'iyah Min al-Kitab Wa al-Sunnah al-Nabawiyyah*, al-Urdun: Dar al-Nafais.
- Juwarani, Abu al-Aliyyah Muhammad bin Yusuf al-, (2009). *Cara Merawat Penyakit Sihir Dan Ayat-Ayat Ruqyah*, (terj.) H.Muhammad Zuhirsyan. Kuala Lumpur : Jasmin Enterprise.
- Khadher Ahmad, (2012). *Analisis Hadith-Hadith Mengenai Rawatan Sihir Dalam Al-Kutub Sittah*, (Tesis PHD), Akademi Pengajian Islam, Universiti Malaya.
- Khadher Ahmad, (2016). *Rawatan Sihir Perspektif Fiqh al-Hadith*, cetakan pertama, Kuala Lumpur : Universiti Malaya.

MALAYSIAN ONLINE JOURNAL OF PSYCHOLOGY & COUNSELING

- Kala Devi a/p Manikum, Hasnah Toran, Mohd Hanafi Mohd Yaasin,(2016). *Modifikasi Masalah tingkah laku murid Sindrom Down disekolah menengah menggunakan token ekonomi*, ICSAR 2016, Prosiding Seminar Antarabangsa Pendidikan Khas Rantau Asia Tenggara siri ke -6, UKM m.s 106-111
- Mohd Nasir Omar, (2016). *Falsafah Akhlak*. Bangi, Selangor: Penerbit UKM.
- Mohd Yakub @ Zulkifli Mohd Yusof, Zulkiflee Haron, (2014).Al Imam Ibn Qayyim (691-751H/1292-1350M): Sorotan Terapi Ruqyah Dalam Pemikiran Perubatan, Jurnal Usuluddin Universiti Malaya, ms19-50.
- Miskawayh, Ibnu, (1966). *Tahdhib al-Akhlaq*, disunting oleh C.K. Zurayk 1968.The Refinement of Character Beirut: American Universiti of Beirut.
- Mohd Fadli Mustafa Kamal,(2016). Mohd Hanafi Mohd Yaasin, Mohd Mokhtar Tahar, *Penggunaan teknik peneguhan bagi mengatasi masalah tingkah laku hiperaktif*, ICSAR 2016, Prosiding Seminar Antarabangsa Pendidikan Khas Rantau Asia Tenggara siri ke -6, UKM m.s 159-165.
- Nor Azah Abdul Aziz, (2011). *Kaedah Menangani Stress Dengan Solat*, Journal Of Islamic and Arabic Education 3 (2), 2011 1-10.
- Qayyim al-Jawziyyah, al-Imam al-al-lamah Muhammad bin Abi Bakr al-Zuri, Ibnu., (1999). *Al-Tibb al-Nabawi*. Makkah: Maktabah wa Marbaah al-Nahdah al-Hadithiyyah.
- Supyan Hussin, Nor Azian Abd Rahman, (2016). *Konsep, Definisi Dan Skop Perubatan*, Simposium Perubatan Islam 2016, Bangi: Universiti Kebangsaan Malaysia 26-27 April 2016.
- Siti Awa binti Abu Bakar, (2014). *Effects Of Holy Al-Quran Listerning On Psychological Stress Response Mong Muslim Patients In Intensive Care Unit*. E-proceeding of conference on Mangement and Muamalat (Comm 2014) 26-27 Mei 2014.(E -ISBN:978-983-3048-92-2)